

ازدواج حضرت زهرا علیها السلام

الگوی جوان امروز

آنیته همایون فرد / دکتر سیدمهدی سجادی

دانشجوی کارشناسی ارشد تاریخ و فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه تربیت مدرس / دانشیار دانشگاه تربیت مدرس

چکیده

ازدواج، استحکام و قوام شخصیتی زن و مرد و در عین حال، ارتقای روحی، معنوی و آرامش روانی فرد را به دنبال دارد. همچنین موجب بهداشت روحی و روانی یک جامعه و حاکمیت عفاف و حس مسئولیت‌پذیری می‌گردد. امروز، با توجه به حاکمیت زندگی مدرن و ماشینی، بیش از هر زمان دیگری ضرورت آسان کردن این سنت بین جوانان احساس می‌شود. الگوبرداری از سیره حضرت زهرا علیها السلام، بهترین طریق حصول به این امر می‌باشد که نوشتار حاضر، آن را مورد بحث قرار داده است.

کلیدواژه‌ها: حضرت زهرا علیها السلام، ازدواج، همسر، تحکیم خانواده، الگو.

مقدمه

نیاز به زندگی اجتماعی و تشکیل خانواده، نیازی فطری است و تطابق نیازهای درونی و امکانات بیرونی، این امکان را فراهم آورده تا انسان‌ها با روی آوردن به ازدواج، به این میل باطنی و خواسته طبیعی خویش پاسخ دهند. تعلیمات دینی، از جمله آیات قرآن، در تبیین فلسفه ازدواج به همین اصل توجه داشته و پیوند زناشویی را که از زیباترین لحظات زندگی زنان و مردان است، از آیات الهی و منشأ آرامش و آسایش برشمرده‌اند. از سوی دیگر، دغدغه بشر امروز رسیدن به کمال است؛ ایستادن بر فراز قله خوشبختی، یافتن تکیه‌گاهی در حوادث و خطرات و به سلامت گذشتن از طوفان‌های سهمگین زندگی و سختی‌های روزگار. پس این دغدغه‌ها منحصر به زمان و مکان خاصی نبوده و نیست؛ از این رو، اگر مکتب و آیینی توانسته باشد به خوبی به این دغدغه‌ها بپردازد و جواب آنها را بدهد، می‌تواند به عنوان مکتبی پاسخگو مورد توجه قرار گیرد. به اعتقاد ما، دین اسلام به خوبی این دغدغه‌ها را درک کرده است؛ چراکه مسائل انسان‌شناسی آن مرتبط به وحی بوده و همو که انسان را آفریده، راه نجات را به او می‌آموزد و راه‌حل‌های عملی و مؤثری برای سعادت و کمال و خوشبختی ارائه کرده است. تجسم و تبلور عملی این آموزه‌ها در زندگی انسان‌های نمونه به طور کامل به نمایش درآمده است و حیات درخشان این چهره‌های ماندگار بشری دلیل واضحی است بر ممکن بودن و عملی بودن انجام این آموزه‌ها و دست یافتن به جزیره ثباتی که همواره بشر به دنبال آن بوده است.

یکی از درخشان‌ترین چهره‌های موفق و الگویی کمال انسانی، حضرت فاطمه علیها السلام دختر گرامی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌باشد. عرصه‌های مختلف زندگی کوتاه، اما درخشان این شخصیت نیازمند ساعت‌ها مطالعه و تحقیق و بررسی است؛ زندگی پر باری که ثمرات آن برای همیشه تاریخ به یادگار مانده و وجدان‌های بیدار و اذهان پر تلاطم را به خود فرا می‌خواند تا به فراخور درک خویش بتوانند راهی به رهایی یابند و

سعادت و خوشبختی ابدی را به دست آورند. فاطمه زهرا، به گواهی دوران درخشان زندگی پربرکت ایشان، از جمله معدود افرادی است که توانسته در فضای ظلمت‌آلود عصر جاهلیت، در کمال آزادگی، اسلام را به عنوان آیین نجات‌بخش بپذیرد و مراحل تکامل را به نهایت برساند و به مقام کمال انسانی دست یابد. چرا این‌گونه نباشد دردانه‌ای که در بیت نبوت رشد کرده است؛ کسی که مادرش اولین بانوی مسلمان است که در راه نشر این آیین الهی و مترقی، هر آنچه اندوخته مادی داشت در اختیار معلم آسمانی‌اش قرار داد. او درخشان بانویی است که می‌تواند الگوی فرزندان عالم باشد و از مطالعه و بررسی احوال و آثار وجودی آن حضرت، می‌توان به راه‌های سعادت و کمال دست یافت.

بی‌شک، مطالعه دقیق و عالمانه در حیات سراسر درخشان فاطمه زهرا علیها السلام می‌تواند درهای بسته بسیاری را برای مشتاقان کسب معرفت و کمال بگشاید و برای جویندگان آرامش و خوشبختی، بهترین نسخه‌های عملی را به ارمغان آورد و سرگشتگان وادی حیرت را به سرمنزل امن و ایمن رهنمون باشد، گرچه قرن‌ها از آن دوران گذشته است و دختران و زنان در قرن بیست و یکم با شرایط جدید اجتماعی مواجهند و شاید به نظرشان بسیاری از این دغدغه‌ها از مسائل خاص عصر مدرن است و با جستن و کاویدن در گذشته، نمی‌توان گرهی از مشکلات عصر مدرن و پست‌مدرن گشود!

بحث از حضرت فاطمه زهرا علیها السلام، بحث درباره زنی است که نقش‌های متعددی را در زندگی ایفا کرده و با اینکه عمری محدود و کوتاه داشت و دوران زندگی‌اش بسیار اندک بود، ولی تاریخ حیاتش به گونه‌ای است که هر ورقی از آن برای ما و آیندگان درس زندگی است. آن بزرگوار تنها به عصر خود تعلق نداشت، بلکه الگویی جاویدان برای همه عصرهاست.

بحث درباره حضرت زهرا و معرفی زندگی‌اش برای همگان راه‌گشاست؛ زیرا در عصر ما که عصر گسیختگی عقاید و ایدئولوژی‌هاست، برای به‌دست آوردن هدف روشن و جهت زندگی، عده‌ای مات و مبهوتند. در چنین شرایطی، چه بهتر که راه فاطمه، که مورد تأیید دوست و دشمن و دارای جنبه‌های عملی و الگویی است، عرضه گردد.

نوشتار حاضر، در صدد است با بیان قوانین منتزع از سیره حضرت زهرا علیها السلام در امر ازدواج، نمادی برای جوانان امروز ترسیم کند.

عوامل مؤثر در تحکیم خانواده و آموزه‌های اخلاقی و رفتاری حضرت

زهرا علیها السلام در امر ازدواج

اگر در ازدواج، رضایت الهی و خداپسندانه مد نظر نباشد، این ازدواج، ریشه مستحکمی نخواهد داشت و نمی‌تواند ممدوح و پسندیده باشد. هر چه نور خدا، در مقدمات ازدواج شعله‌ورتر باشد، این نور در سراسر زندگی زوجین، بیشتر جلوه‌گر خواهد شد.

تمهیدات ازدواج حضرت زهرا علیها السلام، در کمال تعالی و نورانیت و با رضایت الهی بوده است. وی در همه اعمال و رفتارش جز رضایت دوست، چیزی در نظر نداشت و می‌فرمود: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِمَا تُحِبُّ وَ تَرْضَى.» (شیخ الاسلامی، ۱۳۷۷، ص ۲۲۷) رضایت‌مندی زوجین، یکی از شروط اصلی در امر ازدواج است. اگر یکی از دو طرف ازدواج، ناراضی و ناخشنود باشد، تأثیرات منفی در زندگی مشترک باقی خواهد گذاشت و صلح و مودتی در آن شکل نخواهد گرفت.

حضرت زهرا علیها السلام رضایت خود را از ازدواج با علی علیه السلام این‌گونه اعلام می‌نماید: «رضیت بما رضی الله و رسوله»؛ من به آنچه خدا و رسول خدا راضی‌اند، راضی و خشنودم. (دستی، ۱۳۷۵، ص ۲۹)

یکی از عوامل مؤثر در ازدواج، این است که خانواده‌ها به ازدواج فرزندانشان راضی باشند. در صورتی که زوجین به بی‌ رغبت بودن خانواده‌های خود پی ببرند، به تدریج زندگی مشترکشان رو به سردی می‌گراید.

زندگی حضرت زهرا^{علیها السلام} از ضمانت محکمی برخوردار بود. پیامبر^{صلی الله علیه و آله} در همه مراحل زندگی این زوج، با خشنودی و رضایت و به عنوان یک عقل مجرب، از تداوم این ازدواج حمایت می‌کردند و در رفع مشکلات آنها می‌کوشیدند.

از عوامل اساسی دیگر در امر ازدواج، دقت و توجه به ارزش‌ها و معیارهای الهی است. چنانچه در ازدواج و مقدمات آن، به ارزش‌های راستین و واقعی ارج نهاده شود، بی‌شک، دیگر شاهد زندگی‌های ازهم‌پاشیده و نابسامان نخواهیم بود. توجه بیش از حد به ارزش‌های پوچ و باطل در مقدمات ازدواج، مانند مهریه، جهیزیه، مراسم ازدواج و...، کدورت‌ها و مشکلات را به وجود می‌آورد.

جهیزیه حضرت زهرا^{علیها السلام} هفده قلم بیشتر نبود. وقتی به فاطمه^{علیها السلام} طعنه زدند که تو همسر مرد فقیری شده‌ای، فرمودند: «رضیت به فوق الرضا»؛ من به علی رضی هستم و رضایت من از او، فوق درجات رضایت است. (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۴۳، ص ۹۷)

وقتی هم به علی^{علیه السلام} طعنه زدند که می‌توانستی دختر ثروتمندی را به عقد خود درآوری تا خانه‌تو را پر از جهاز کند، آن حضرت فرمودند: «همانا ما گروهی هستیم که به مقررات الهی رضایت داده‌ایم و جز رضایت او چیزی نمی‌خواهیم و افتخار ما به اعمال نیکوست، نه به مال و ثروت.» (بحرانی، [بی‌تا]، ج ۱۱، ص ۳۶۳)

حضرت زهرا^{علیها السلام} با تکبیر به خانه علی^{علیه السلام} مشرف شدند و در میانه راه، پیراهن عروسی خود را به مسکین بخشیدند. (مظاهری، ۱۳۷۲، ص ۶۶-۶۷)

دیدگاه مثبت همسران نسبت به هم، یکی دیگر از عناصر مهم در ازدواج و تحکیم خانواده می‌باشد. وقتی در ازدواج، طرفین نظر مثبت و مساعدی نسبت به هم داشته

باشند، زندگی خوبی را آغاز خواهند نمود. وجود چنین دیدگاهی، موجب پوشاندن نقایص هر یک از زوجین در نظر دیگری خواهد گردید.

وقتی پیامبر ﷺ در آغاز زندگی مشترک علی ﷺ و فاطمه ﷺ، دیدگاه آنها را جویا شدند، علی ﷺ عرض کرد: «چه قدر او یاور خوبی در راه اطاعت خداست»، و فاطمه ﷺ پاسخ داد: «علی ﷺ بهترین شوهر است.»

از عوامل مهم دیگر، داشتن یقین و اعتماد زوجین به تداوم ازدواج می‌باشد. زوجین باید باور و اطمینان داشته باشند که هرگز از هم جدا نخواهند شد و وصلت آنها دایمی است؛ چون ترس از جدایی، گرمی زندگی را از بین می‌برد.

حضرت زهرا ﷺ در اولین روز زندگی مشترکشان با علی ﷺ، به ایشان گفتند: «ای علی، من امروز از خانه پدرم به خانه شما منتقل شدم و روزی هم از این خانه به قبر و لحد پای خواهم گذاشت» (دستی، ۱۳۷۵، ص ۳۵)؛ یعنی بجز مرگ، چیزی نمی‌تواند در زندگی آنها خللی وارد کند.

یکی از عوامل مهم در ازدواج‌های موفق، هم‌شأن بودن، هم‌کفو و هم‌تا بودن زن و مرد می‌باشد؛ چون درک متقابل زوجین را از یکدیگر امکان‌پذیر می‌سازد. در مسئله ازدواج، تا حد زیادی باید از نظر ظاهری و باطنی بین زن و مرد شباهت وجود داشته باشد.

ام سلمه می‌گوید: رسول خدا ﷺ فرمودند: «اگر خداوند، علی ﷺ را خلق نکرده بود، فاطمه ﷺ کفوی نداشت.» (قندوزی، ۱۳۸۰، ص ۲۳۷)

از دیگر عوامل، درک روحیات و حالات همسر در زندگی زناشویی می‌باشد. توجه به این عامل در زندگی، بسیار آرامش‌بخش و سازنده است و این شناخت نسبت به ابعاد وجودی همسر می‌تواند باعث ایجاد محبت شود.

فاطمه ﷺ، علی ﷺ را بسیار خوب می‌شناخت و بر روحیات او اشراف داشت و از شدت دل‌بستگی همسرش به خود آگاه بود. از این‌روی، در آخرین لحظات زندگی،

سعی نمود با زیباترین و ملایم‌ترین صورت ممکن، خبر مرگ خود را به علی علیه السلام برساند تا وی در برابر شنیدن این خبر، از پای در نیاید. حضرت زهرا علیها السلام همسرش را به بالین طلبید و عرض کرد: «پسر عموی من! سلام بر شما، همانا این جبرئیل است که بر من سلام می‌کند.» پس از مدتی تأمل، بیان داشت: «این میکائیل بود که همانند دوستش جبرئیل به من سلام کرد.» زهرا علیها السلام پس از تأمل دیگری، به همسرش گفت: «به حقیقت، این عزرائیل است که بال‌هایش را در مشرق و مغرب گشوده است و پدرم او را برای من چنین وصف فرموده است.» (سپهر، ۱۳۸۲، ص ۱۸۳) در حسن معاشرت زن با شوهر، عامل تواضع و فروتنی در برابر همسر، عنصری اساسی است که می‌تواند مرد را در زندگی، سرشار از خشنودی نماید. فروتنی مناسب، از مفاهیمی است که در بیشتر دوره‌ها و در بین اکثر اقوام و ملل، مورد احترام است. امام صادق علیه السلام می‌فرمایند: «سه چیز، محبت را بر جای می‌گذارد: خوش‌اخلاقی، خوب مدارا کردن و تواضع.» (مجلسی، ۱۴۰۴، ج ۲، ص ۲۰۵)

حضرت زهرا علیها السلام با وجودی که سرور کائنات است، در مقابل همسرش تواضعی ستودنی دارد. مثلاً وقتی در برابر شفاعت علی علیه السلام از خلیفه، که برای عیادت او اجازه می‌خواست، قرار گرفت، چنین متواضعانه پاسخ داد: «علی جان! خانه، خانه‌توست و من کنیز تو هستم.» (بابازاده، ۱۳۷۶، ص ۲۵۵)

یکی از عوامل مهم و تأثیرگذار در روابط میان زن و شوهر، ابراز محبت و مهربانی به همسر است. شنیدن کلمات محبت‌آمیز، از لوازم یک زندگی موفق زناشویی است. پیامبر صلی الله علیه و آله می‌فرمایند: «هیچ‌گاه این کلام شوهر که به همسر خود می‌گوید: "دوستت دارم"، از دل زن خارج نمی‌شود.» (حر عاملی، ۱۳۶۷، ج ۲۰، ص ۲۳)

زن نیز باید به طور متقابل به همسر خود محبت نماید. حضرت زهرا علیها السلام در عبارتی خطاب به همسرش می‌گویند: «روح من فدای روح تو باد و جان من سپر بلای جان تو باشد.» (حائری مازندرانی، ۱۳۷۴، ج ۱، ص ۱۹۶)

ایجاد آراستگی ظاهری و باطنی برای همسر، از عناصر اساسی دیگر است. گرایش به زیبایی و آراستگی، از تمایلات فطری انسان است که با سرشت آدمی، ممزوج می‌باشد. از این‌رو، در همه جوامع و فرهنگ‌ها، زیبادوستی و جمال‌پرستی دیده می‌شود.

گشادگی صورت و نگاه مهربان، انواعی از زینت چهره می‌باشد. شادمانی باطنی و رضایت خاطر هم، نوعی درخشندگی در چهره ایجاد می‌کند.

حضرت زهرا علیها السلام سعی می‌کردند در محیط خانه، عطر آگین و آراسته باشند. حتی ایشان در آخرین لحظات زندگی خود به اسماء فرمودند: «عطر مرا که همیشه خود را با آن عطر آگین می‌نمودم، بیاور.» (اربلی، ۱۳۸۱، ج ۲، ص ۶۲)

علی علیه السلام نیز در اشاره به آراستگی ظاهر و باطن فاطمه علیها السلام می‌فرمودند: «هرگاه به او می‌نگریستم، همه ناراحتی‌ها و غم‌هایم برطرف می‌شد.» (مجلسی، ۱۴۰۴، ج ۴۳، ص ۱۳۴) یکی از عوامل در استحکام ازدواج‌ها، عمق بخشیدن به محبت، حمایت و دفاع از همسر و قدردانی از تلاش‌ها و زحمات اوست.

زمانی که علی علیه السلام را با اکراه و اجبار برای اخذ بیعت به مسجد مدینه می‌بردند، حضرت زهرا علیها السلام برای دفاع از همسرش به درب مسجد آمدند و در یآوری علی علیه السلام فرمودند: «به خدا سوگند ای سلمان، از درب مسجد مدینه پا را بیرون نمی‌گذارم تا آنکه پسر عموی خود را با چشمان خودم، سالم ببینم.» (شیخ مفید، ۱۳۷۴، ص ۱۸۱)

زیبا، مؤدبانه و با احترام خطاب کردن همسر، یکی از عوامل ازدواج‌های موفق می‌باشد. در صورتی که صدا کردن همسر، احترام‌آمیز باشد، محبت و صمیمیت زیادی را در پی خواهد داشت. نام بردن زیبا و مناسب افراد، باعث برقراری ارتباط مثبت خواهد شد و به طور متقابل، واکنش مثبت مخاطب را نیز فراهم می‌کند.

این عمل، تأثیر عمیقی در واکنش‌های عاطفی همسران بر جای می‌گذارد و زن و شوهر، بیش از هر چیز به این واکنش‌های عاطفی مناسب نیازمندند.

زهرا علیها السلام، نام همسر خود را با احترام یاد می‌کردند. گاهی او را با کنیه «ابالحسن» می‌خواندند، گاهی با «ابن عم» و گاهی با لقب شریف «یا امیرالمؤمنین». برای نمونه، فاطمه علیها السلام هنگام شکایت از مرگ پدر و مشکلات سیاسی، همسرش را این‌گونه مورد خطاب قرار می‌دهد: «یا ابن ابی‌طالب» (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۸، ص ۱۲۵) و با این خطاب، متذکر نسبت علی علیه السلام با پیامبر صلی الله علیه و آله می‌شود.

از دیگر عوامل در تحکیم خانواده، تشویق همسر به انجام کارهای خیر است. زوجین باید همواره یکدیگر را به کمالات و کارهای نیک تشویق نمایند؛ چون تأثیر مثبت آن به زندگی مشترک برمی‌گردد.

زهرا علیها السلام، آن‌قدر با علی علیه السلام در خیرات و حسنات، هماهنگ بودند که علی علیه السلام بعد از وفات وی فرمودند: «وقتی رسول خدا صلی الله علیه و آله از دنیا رفت، من یک رکن خود را از دست دادم و هنگامی که فاطمه علیها السلام به شهادت رسید، دومین رکن خود را نیز از دست دادم.» (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۴۳، ص ۱۷۳)

عامل تأثیرگذار دیگر در تحکیم خانواده، توجه زن به مسئله حجاب و عفاف است. در پرتو رعایت حجاب و التزام به حیا و عفاف است که شخصیت انسانی زن، حفظ و زمینه‌های رشد و تکامل زن و مرد در ابعاد مختلف فراهم می‌شود. در پرتو حجاب، پیوندها و علایق زندگی استحکام و دوام می‌یابد و امنیت و آرامش روحی و روانی به وجود می‌آید.

اعتقاد حضرت زهرا علیها السلام در باب حجاب و تحفظ از بیگانه، دارای عظمتی وصف‌ناشدنی است.

در همین زمینه نقل کرده‌اند: مردی نابینا از حضرت فاطمه علیها السلام اجازه خواست که به خانه او وارد شود و زهرا علیها السلام خود را پوشانید. رسول خدا صلی الله علیه و آله پرسیدند: چرا از او حجاب کردی؟ حضرت زهرا عرض کرد: اگر او مرا نمی‌بیند، من که او را می‌بینم و همچنین این مرد نابینا می‌تواند بو را استشمام کند.» (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۴۳، ص ۹۱).

از ابعاد محبت و مودت میان زن و شوهر، همکاری و مساعدت متقابل آنها برای گذراندن امور زندگی و فروع آن است.

در زندگی مشترک علی علیه السلام و فاطمه علیها السلام، تدبیر کارهای منزل بر عهده زهرا علیها السلام و تدبیر امور بیرون منزل بر دوش علی علیه السلام بود. امام باقر فرمودند: «حضرت زهرا علیها السلام، کارهای منزل را با علی علیه السلام این گونه تقسیم می کردند که خمیر کردن آرد، پختن نان و جارو زدن خانه بر عهده فاطمه علیها السلام باشد و جمع آوری هیزم و تهیه مواد غذایی اولیه را علی علیه السلام انجام دهد.» (دستی، ۱۳۷۵، ص ۱۶۸)

یکی از عوامل موفقیت در زندگی زوجین، صبر و بردباری است که آنها را در معبر عبور از سختی ها یاری می دهد. در هر خانواده ای که صبر وجود نداشته باشد، بنای محبت و استحکام نیز دچار آفت می شود.

روزی رسول خدا صلی الله علیه و آله، به خانه دخترش وارد شد و حضرت زهرا علیها السلام را دید در حالی که لباسش بسیار نامناسب بود؛ از یک طرف، مشغول آرد کردن و تهیه نان بود و از طرفی به فرزندش شیر می داد. پیامبر صلی الله علیه و آله با چشمان پر از اشک به ایشان فرمودند: «دخترم این گونه تلخی ها در دنیا برای رسیدن به پاداش اخروی است؛ پس صبر را از دست نده.» زهرا علیها السلام در پاسخ پدر گفتند: «خدا را حمد می کنم در برابر نعمت هایش و شکر می کنم در برابر نعمت هایش.» (ابن شهر آشوب، ۱۳۷۹، ج ۳، ص ۳۴۳)

سادگی و قناعت، از جمله عواملی است که تأثیر بسزایی در ازدواج و پایداری خانواده دارد. افرادی که فقط به دنبال تشریفات و دنیاگرایی باشند نمی توانند به اهداف والایی در زندگی دست یابند؛ چون این عوامل، موانعی است بر سر راه رشد و ترقی معنوی و کمال انسانی.

سلمان فارسی می گوید: روزی حضرت زهرا علیها السلام را دیدم که چادری ساده بر سر داشت. با تعجب عرض کردم: عجبا! دختران پادشاهان بر کرسی های طلایی می نشینند و پارچه های اشرافی به تن می کنند، اما دختر رسول خدا صلی الله علیه و آله، نه چادر

گران‌قیمت بر سر دارد، نه لباس فاخر. حضرت زهرا علیها السلام فرمودند: «ای سلمان! خداوند، لباس‌های زینتی و تخت‌های طلایی را برای ما در روز قیامت ذخیره کرده است.» (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۸، ص ۳۰۳)

نتیجه

دین اسلام، ازدواج و تشکیل خانواده را منشأ آرامش و آسایش می‌داند و امروزه با توجه به حاکمیت زندگی مدرن، ضرورت آسان کردن این سنت الهی در بین جوانان احساس می‌شود. تأملی ژرف بر سیره معصومان علیهم السلام، نمونه‌هایی از ازدواج شایسته را نشان می‌دهد. این نوشتار بر آن بود تا حد مقدور، خطوط اساسی و راه‌گشای معرفت ازدواج مطلوب را برای صاحبان تأمل، ترسیم نماید. زوج‌های جوان با تأسی و پیروی از زندگی این بزرگواران می‌توانند ازدواج پر از شور و عشق داشته باشند.

بدون تردید، وجود مقدس حضرت زهرا علیها السلام، سیره، رفتار و گفتار آن گرامی برای تمام زنان و جوانان امروزی مایه مباهات و اسوه کامل می‌باشد و مجموعه‌ای سالم و کامل از تجسم همه خوبی‌ها و زیبایی‌هاست. از این‌رو، در این مقاله، بخش‌هایی از سیره و سخن آن بزرگوار که قابلیت الگوبرداری و درس‌آموزی دارد تقدیم گردید، به امید آنکه بتوانیم در عصری که از هر سو دشمنان اسلام، ایمان و ارزش‌های اصیل جوانان را هدف گرفته‌اند، افکار و رفتارهای خود را با آن حضرت هم‌هنگ نماییم.

منابع

۱. ابن شهر آشوب، محمد بن علی؛ مناقب آل ابی طالب؛ تهران: ذوی القربی، ۱۳۷۹.
۲. اربلی، علی بن عیسی؛ کشف الغمه فی معرفة الائمه؛ تهران: اسلامیه، ۱۳۸۱.
۳. بابازاده، علی اکبر؛ تحلیل سیره فاطمة الزهرا؛ [بی جا]، انصاریان، ۱۳۷۶.
۴. بحرانی، عبدالله؛ عوالم العلوم؛ قم: مدرسه الامام المهدي (عجل الله تعالی فرجه الشریف)، [بی تا].
۵. حائری مازندرانی، مهدی؛ کواکب الدرر؛ قم: مکتب الحیدریه، ۱۳۷۴.
۶. حر عاملی، محمد بن الحسن؛ وسایل الشیعه؛ تهران: اسلامیه، ۱۳۶۷.
۷. دشتی، محمد؛ نهج الحیاة؛ قم: مؤسسه تحقیقاتی امیرالمؤمنین (ع)، ۱۳۷۵.
۸. سپهر، محمدتقی؛ ناسخ التواریخ؛ تهران: اسلامیه، ۱۳۸۲.
۹. شیخ الاسلامی، حسین؛ مسند فاطمة الزهرا؛ قم: دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۷.
۱۰. شیخ مفید، محمد بن محمد؛ اختصاص؛ قم: جامعه المدرسین، ۱۳۷۴.
۱۱. قندوزی، سلیمان بن ابراهیم؛ ینابیع المودة لذوی القربی؛ تهران: [بی تا]، ۱۳۸۰.
۱۲. مجلسی، محمدباقر؛ بحار الانوار؛ تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۰۴ق.
۱۳. مظاهری، حسین؛ مجموعه مقالات الزهرا؛ [بی جا]، [بی تا]، ۱۳۷۲.